

УДК 340.1

Луцький Мирослав Іванович,
доктор юридичних наук, доцент,
перший проректор
ПВНЗ Університету Короля Данила

ПРАВОВІ ЗАСАДИ РЕАЛІЗАЦІЇ ІДЕЇ СОБОРНОСТІ (ДО 100 РІЧЧЯ З МОМЕНТУ СТВОРЕННЯ ЗУНР)

У статті основна увага зосереджена на дослідженні етапів юридичного оформлення Акту злуки УНР та ЗУНР, зокрема, виділено три етапи, яким дається детальна характеристика в ракурсі дослідження взаємовідносин між УНР та ЗУНР в умовах інтеграційних процесів на українських землях. Розглянуто підготовчий етап, на якому відбулося досягнення попередньої домовленості про об'єднання українських земель в єдину державу. Особливу увагу акцентовано на об'єднавчому етапі, який є центральним в юридичному оформленні Злуки українських земель і під час якого було підписано, оголошено і ратифіковано Акт злуки.

Ключові слова: Акт злуки, УНР, ЗУНР, інтеграційні процеси, етапи злуки УНР та ЗУНР.

Постановка проблеми. Початок ХХ ст. створив умови для українських земель підняти питання про соборність. Події, які охоплювалися метою з'єднання українських земель шляхом спільної боротьби для відновлення власної державності, стали важливою частиною історії Української держави. Акт Соборності став могутнім виявом волі українців до етнічної й територіальної консолідації, свідченням їх динамічної самоідентифікації, становлення політичної нації та прагнення жити в одній державі. Для збагачення досвіду сьогодення особливо важливим є дослідження питання юридичного оформлення Акту Злуки, як центрального фактора державотворчих та інтеграційних процесів ХХ ст.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Проблематика питання злуки УНР та ЗУНР в історичній та правовій науці не нова. Вона була досліджена багатьма вченими-науковцями. Серед них В. Б. Гарін, О. Карпенко, В. В. Книш, М. Кугутяк, В. Кульчицький, Т. Папакіна, Б. Тищик, С. Ярославин та ін. Проте, питання юридичного оформлення Акту Злуки не є всебічно і вичерпно досліджені, а тому потребують додаткового вивчення саме у розрізі взаємозв'язку юридичної науки з іншими суспільнознавчими науками.

Постановка завдання. Метою дослідження є виокремлення та всебічна правова характеристика юридичного оформлення злуки УНР та ЗУНР.

Виклад основного матеріалу дослідження. Після того, як у жовтні 1918 р. почався процес розпаду Австро-Угорської імперії, західноукраїнські землі публічно заявили про своє самовизначення. 10 листопада було проголошено створення Західноукраїнської Народної Республіки (ЗУНР) на чолі з Президентом Є. Петрушевичем, що було несподіванкою для поляків, які мали власні плани на українські землі і тому активно протидіяли цьому.

У Львові польські військові загони на чолі з Ю. Пілсудським вже в ніч з 3 на 4 листопада почали бойові дії проти українців. Запеклі бої велися за головні стратегічні пункти міста – поштамт, вокзал, сейм, цитадель, арсенал. 21 листопада українські частини залишили Львів. Уряд ЗУНР переїхав до Тернополя, а потім до Станіслава. До кінця 1918 року польські війська зайняли 10 з 59 повітів ЗУНР і продовжували наступ [2].

Розуміючи, що сили дуже нерівні і поодиноці вистояти не вдасться, уряд ЗУНР направив свою делегацію до Східної України для переговорів про взаємодопомогу. Складні політичні умови на Східній Україні також були фактором, які сприяли об'єднанню двох держав, бо уряд УНР також розраховував на підтримку ЗУНР (особливо армії).

Загалом, злука УНР та ЗУНР повинна була передбачати поступову уніфікацію законодавства двох держав та створення єдиного законодавства. Проте події початку ХХ ст. ускладнювали цей процес.

Досліджуючи юридичне оформлення Акту злуки, варто виділяти три етапи, протягом яких відбувалося об'єднання УНР та ЗУНР в одну державу.

Щодо першого етапу, який прийнято називати підготовчим, то тут відбулася попередня домовленість між органами державної влади УНР і ЗУНР. Хронологічно він тривав від 1 грудня 1918 р. до 3 січня 1919 р.

Саме на підготовчому етапі досягнуто попередньої домовленості про об'єднання українських земель в єдину державу. Мова в основному йде про переговори керівництва ЗУНР та УНР, наслідком яких стало підписання 1 грудня у Фастові «Вступного (прелімінарного) договору про об'єднання». Цей документ заявляв про непохитний намір республік в найкоротший строк створити єдину державу. Крім того, було задекларовано, що Західноукраїнська Народна Республіка має увійти з усією своєю територією та населенням як складова частина неподільної Української Народної Республіки, із правом територіальної автономії [3, с. 49]. Цьому посприяло усунення гетьмана П. Скоропадського від влади та відродження УНР. Оскільки діалог ЗУНР з Директорією був значно конструктивнішим, і після цього об'єднавча політика ЗУНР і УНР значно активізувалась.

Центральним в юридичному оформленні Злуки українських земель є наступний етап – об'єднавчий. Він тривав від подій 3 січня 1919 р. до 23 січня включно.

3 січня 1919 р. Українська Національна Рада постановила Ухвалу Української Національної Ради з дня 3 січня 1919 р. про злуку Західноукраїнської Народної Республіки з Українською Народною Республікою. Цим документом Українська Національна Рада проголосила «з'єднання з нинішнім днем Західноукраїнської Народної Республіки з Українською Народною Республікою в одну, одноцілну, суверенну Народну Республіку» [5].

Цією ж Ухвалою юридичну силу було надано Передвступному договору, укладеному 1 грудня 1918 р. між ЗУНР та УНР, та покладено обов'язок на Державного Секретаря негайно розпочати переговори з Київським урядом для «сфіналізування» договору про злуку [5].

Крім того, визначалося положення про те, що до часу зібрання Установчих зборів законодавчу владу на території Західноукраїнської Народної Республіки виконує Українська Національна Рада. Цивільні та військові повноваження поклалися на Державний Секретаріат, визначений Українською Національною Радою як виконавчий орган.

Ухвала також поклала обов'язок на Українську Центральну Раду та Державний Секретаріат створити комісію для переговорів з представниками УНР щодо реалізації її положень. Виконавши дану умову, обрана делегація 22 січня 1919 р. відправилася до Києва, де на Софіївській площі у присутності багатьох тисяч людей були зачитані Ухвала від 3 січня та Універсал Директорії про об'єднання, «злуку» обох держав і народів в єдину Українську Народну Республіку.

Щодо Універсалу, то це була свого роду відповідь директорії на ухвалу Української національної ради від 3 січня 1919 р. про злуку Західноукраїнської Народної Республіки з Українською Народною Республікою, проголошену в Станіславі.

22 січня 1919 р. у Києві біля Софійського собору в присутності багатотисячної людності, духовенства, іноземних дипломатів відбувся урочистий акт злуки, де державний секретар Лонгін Цегельський виголосив ухвалу та передав її Голові Директорії Володимирі Винниченку. У свою чергу член директорії професор Федір Швець обнародував універсал, в якому зазначалося: «Іменем Української Народної Республіки Директорія оповіщає народ Український про велику подію в історії землі нашої української. 3-го січня 1919 року в м. Станіславі Українська Національна Рада Західноукраїнської Народної Республіки, як виразник волі всіх українців бовшої Австро-Угорської імперії і як найвищий їх законодавчий орган, офіційно проголосила злуку Західноукраїнської Народної Республіки з Наддніпрянською Народною Республікою – в одноцілну, суверенну Народну Республіку. Вітаючи з великою радістю цей історичний крок західних братів наших, Директорія Української Народної Республіки ухвалила ту злуку, прийняла і здійснила на умовах, які зазначені в Постанові Західноукраїнської Народної Республіки від 3-го січня 1919 р. Однині воедино зливаються століттям одірвані одна від одної частини єдиної України – Західноукраїнська Народна Республіка (Галичина, Буковина; Угорська Русь) і Наддніпрянська Велика Україна. Здійснились віковічні мрії, якими жили і за які умирали кращі сини України. Однині є єдина незалежна Українська Народна Республіка. Однині народ Український, визволений могутнім

поривом своїх власних сил, має змогу об'єднаними дружніми зусиллями всіх своїх синів будувати нероздільну, самостійну Державу Українську на благо і щастя всього її трудового люду» [4].

Наступного дня на сесії Трудового конгресу в Києві обидва документи були ратифіковані, що означало юридичне оформлення злуки УНР та ЗУНР. До складу Директорії було включено голову Української Національної Ради Є. Петрушевича, а державного секретаря Л. Цегельського призначено першим віце-міністром закордонних справ українського уряду, з яким мали погоджуватися всі рішення щодо взаємовідносин України з Польщею, Румунією та Чехословаччиною. ЗУНР отримала назву Західна область Української Народної Республіки (ЗОУНР), яка згідно з Актом про злуку зберігала право територіальної автономії та свої органи законодавчої й виконавчої влади).

Третій (післяоб'єднаний) етап наступив після 23 січня 1919 р. Інколи його ще називають постратифікаційний етап, на якому закладались подальші правові засади розвитку та функціонування об'єднаної Української держави. У той час особливо помітною була відмінність в баченнях правових систем урядів ЗОУНР та УНР, які відображалися поєднанням децентралізаційних та централізаційних тенденцій у державо-правотворчому об'єднанні України.

Прикладом децентралізації можна вважати Закон Центральної Ради про національно-персональну автономію від 24 січня 1919 р. Щодо централізації, то доказом цього став ряд законодавчих актів, серед яких Закон «Про Надзвичайні Військові Суди», прийнятий 26 січня 1919 р., а пізніше в новій редакції 4 серпня 1920 р. та Закон від 14 лютого 1919 року «Про порядок внесення і затвердження законів в Українській Народній Республіці», в якому Директорія зробила спробу встановити єдину процедуру законодавчого процесу в Україні [1, с. 160].

Водночас, між урядами УНР і ЗОУНР існували серйозні суперечності, зумовлені двома головними причинами. По-перше, у міжпартійній боротьбі. Це виявилось у тому, що помірковані партії Галичини вважали Директорію надто лівою та соціалістичною. Натомість, соціалістичні партії УНР звинувачували уряд ЗОУНР у «буржуазності». По-друге, суперечності виявлялися у відмінному міжнародному становищі УНР та ЗОУНР і, відповідно, різними зовнішньополітичними пріоритетами. Головною небезпекою для ЗОУНР із перших днів її утворення становила агресія з боку Польщі. Директорії УНР, якій доводилося оборонятися одночасно від червоної та білої Росії, було не під силу втручатись у події на польсько-українському фронті в Східній Галичині. Ці та ряд інших соціально-політичних причин стали визначальними факторами, які унеможливили впровадження Акту Злуки в життя.

Висновки. Таким чином, процес юридичного оформлення злуки УНР та ЗУНР відбувся у декілька етапів, кожен з яких відіграв особливу роль для досягнення основної мети – соборності, зокрема:

1. на підготовчому етапі було досягнуто попередньої домовленості про об'єднання українських земель в єдину державу. Доказом цього є підписання 1 грудня у Фастові «Вступного (прелімінарного) договору про об'єднання»;

2. центральним етапом є об'єднаний. Це етап інтегрального волевиявлення з боку ЗУНР та позитивної відповіді з боку УНР. Надзвичайно важливими подіями цього етапу слали прийняття 3 січня 1919 р. Українською Національною Радою Ухвали Української Національної Ради з дня 3 січня 1919 р. про злуку Західноукраїнської Народної Республіки з Українською Народною Республікою та Універсалу Директорії про об'єднання, «злуку» обох держав і народів в єдину Українську Народну Республіку;

3. післяоб'єднаний етап включав в себе пошук можливостей реалізації задекларованої соборності українських земель. Для цього приймалося ряд законодавчих актів, проводилися чисельні переговори з метою досягнення балансу владних повноважень. У відносинах по управлінні державою УНР та ЗОУНР особливо відчувався принцип поєднання централізації та децентралізації.

Список використаних джерел

1. Захарченко П. П. Історія держави та права України: навч. посіб. для дист. навч. / П. П. Захарченко. – К. : Університет «Україна», 2005. – 208 с.

2. Західно-Українська Народна Республіка. Історія України: підручник / За ред. В. Б. Гаріна [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://pidruchniki.ws/12550909/istoriya/zahidno-ukrayinska_narodna_respublika.
3. Книш В. В. Конституційне оформлення об'єднання УНР та ЗУНР: встановлення конституційних повноважень та конституційно-правової відповідальності за державотворчі процеси / В. В. Книш // Університетські наукові записи. Часопис Івано-Франківського університету права імені Короля Данила Галицького. – 2010. – № 1. – С. 48–55.
4. Папакіна Т. Універсал Директорії УНР про Злуку з ЗУНР / Т. Папакіна // Унікальний документ [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://www.archives.gov.ua/Publicat/AU/AU_5_2009/164.pdf.
5. Ухвала Української Національної Ради про злуку Західно-Української Народної Республіки з Українською Народньою Республікою [Електронний ресурс]. – Режим доступу: [http://www.hainyzhnyk.in.ua/doc2/1919%20\(01\)%2003%20uhvala%20pro%20zluku.php](http://www.hainyzhnyk.in.ua/doc2/1919%20(01)%2003%20uhvala%20pro%20zluku.php).

Луцкий М. И. Правовые основы реализации идеи соборности (к 100 летию с момента создания ЗУНР)

В статье обращено внимание на исследование этапов юридического оформления Акта воссоединения УНР и ЗУНР, в частности выделено три этапа, которым дается подробная характеристика в ракурсе исследования взаимоотношений между УНР и ЗУНР в условиях интеграционных процессов на украинских землях. Рассмотрены подготовительный этап, на котором произошло достижение предварительной договоренности об объединении украинских земель в единое государство. Особое внимание обращено на объединительный этап, который является центральным в юридическом оформлении соединения украинских земель, во время которого был подписан, объявлен и ратифицирован Акт воссоединения.

Ключевые слова: Акт воссоединения, УНР, ЗУНР, юридическое оформление, интеграционные процессы, этапы воссоединения УНР и ЗУНР.

Lutskyi M. I. Legal basis for the implementation of the idea of catholicity (to the 100th anniversary since the creation of the ZUNR)

In the article attention is paid to the research of juridical delivery of the Act of Union between the WUPR and UPR, three stages are defined and analyzed in the aspect of relations between the WUPR and UPR under the conditions of integration processes on the Ukrainian territory. The preparatory stage is considered on which the prior agreement on the union of the Ukrainian lands into a single state was achieved. Special attention is paid to the unification stage which is crucial to the juridical delivery of the Union of the Ukrainian lands and during which the Act of Union was signed, announced and ratified.

Key words: Act of Unity, UPR, WUPR, juridical delivery, integration processes, union stages of UNR and ZUNR.

Надійшла до редакції 19 березня 2018 р.

